

6D050600 –«Экономика» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациясына

АҢДАТПА

СЕРІКОВ РОЛЛАН СЕРІКҰЛЫ

«Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік-жеке меншік әріптестік: теориялық мәселелері, тенденциялары және даму перспективалары»

Диссертациялық зерттеу тақырыбының өзектілігі. Еліміздің дамыған 30 елдің қатарына кіруі, үдемелі индустриалдық-инновациялық даму, экономиканы әртараптандыру бойынша белгіленген міндеттерді шешу, сондай-ақ стратегиялық басымдықтарды табысты іске асыру үшін қолайлы инвестициялық ахуалды қалыптастырудың маңызы жоғары. Әлемдік нарықтағы өзгермелі жағдай мен бюджеттік ресурстардың шектеулілігі ел экономикасына инвестиция тартудың жаңа механизмдерін әзірлеуді қажет етеді. Осыған байланысты мемлекет пен жеке меншік сектордың өзара үйлесімділігін қамтамасыз ету, тиімді әріптестік қатынастарды дамыту және ірі инфрақұрылымдық жобаларды жүзеге асыру кезінде мемлекет пен бизнестің өзара әрекеттестігін дамыту мен жетілдіру қазіргі кездегі өзекті мәселелердің бірі болып отыр.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев өзінің «Қазақстан – 2050» Стратегиясы - қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында Қазақстанның жаңа саяси бағыттарының бірі «ұлттық экономикамыздың жетекші күші – кәсіпкерлікті жан-жақты қолдау» екендігін айта отырып, «мемлекеттік-жекеменшік әріптестігі принципіне негізделген сенімді диалог құру үшін бизнесті топтастыруды жалғастыру керек, ол бұл жаңа стратегияны іске асыруда кең ауқымды және барлық кәсіпкерлердің тартылуы міндетін шешіп береді» деп көрсеткен болатын. Әртүрлі мемлекеттік және салалық бағдарламаларды, ұзақ мерзімді стратегияларды тиісті деңгейде жүзеге асыру кезінде де мемлекеттік-жеке меншік әріптестік үлгісін қолдану айтарлықтай жақсы нәтижелерге жетуге мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан алғанда зерттеу тақырыбы қазіргі кездегі өзекті мәселелердің біріне арналған және ғылыми-тәжірибелік құндылығы жоғары деп айтуға болады.

Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік механизмін қолдану арқылы мемлекет халыққа қызмет көрсету функциясын ғана емес, сондай-ақ тәуекел мен жауапкершіліктің бір бөлігін жеке бизнеске өткізіп береді. Мұндай механизмді іске асыру арқылы бюджет ауыртпалығын төмендетуге, бизнестің мемлекеттік активтерді басқаруға қатысуына, жаңа инвестиция көздерін тартуға және мемлекет пен бизнестің өзара әрекеттестігінің ұтымды үлгісін енгізуге қол жеткізіледі.

Сондықтан, шаруашылық қатынастардағы мемлекет пен жеке меншік бизнестің өзара функционалды әрекетін жетілдіруге деген қажеттілік

«мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің» теориялық және тәжірибелік аспектілерін ғылыми тұрғыда тереңінен зерттеуді талап етеді.

Зерттеудің мақсаты - мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің теориялық-әдістемелік негіздерін зерттеу, қалыптасу мен даму тенденцияларына талдау жасау және тәжірибелік тұрғыда сараптау арқылы перспективалы даму бағыттарын айқындау, ғылыми негізделген тұжырымдар мен ұсыныстар жасау.

Зерттеудің міндеттері:

- экономикадағы мемлекеттік және жеке меншік секторлардың мемлекеттік-жеке меншік әріптестік құру жолымен интеграциялануының теориялық алғышарттарын анықтау;

- мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің теориялық-әдістемелік аспектілерін нақтылау және толықтыру;

- мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің шетелдік озық тәжірибелерін зерттеу;

- Қазақстанда мемлекет пен бизнес арасындағы қатынастарға мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің формаларын енгізу қажеттілігін негіздеу;

- Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің даму тенденцияларын айқындау;

- әлемдік және отандық тәжірибе негізінде Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің стратегиялық басымдықтарын анықтау;

- елдегі мемлекеттік-жеке меншік әріптестікті дамыту мен қолдану механизмін жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу.

Зерттеу объектісі – Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік-жеке меншік әріптестік.

Зерттеу пәні - мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің дамуы негізінде мемлекет, бизнес және қоғам арасында пайда болатын әлеуметтік-экономикалық қатынастар.

Зерттеудің әдістері.Зерттеу жұмысында жүйелік тәсіл, экономикалық және статистикалық талдау, салыстыру, диалектикалық әдістер қолданылды.

Зерттеу жұмысының ғылыми жаңалығы:

- экономиканың мемлекеттік және жеке меншік секторларының интеграциялануының теориялық алғышарттары белгіленді, осының негізінде олардың мемлекеттік-жеке меншік әріптестік нысанында өзара әрекеттесу қажеттілігі негізделді;

- отандық және шетелдік теория мен тәжірибенің ерекшеліктерін зерттеу негізінде «мемлекеттік-жеке меншік әріптестік» ұғымына қатысты авторлық көзқарас ұсынылды;

- Қазақстанның экономикалық стратегиясының құрамдас бөлігі ретінде МЖӘ-ті дамыту қажеттілігі негізделді;

- Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің даму тенденциялары және стратегиялық басымдықтары айқындалды;

- МЖӘ негізінде енгізілетін ақылы автомобиль жолдарына сұранысты болжаудың жаңа әдістемесі жасалды және ұсынылды.

Қорғауға шығарылатын негізгі тұжырымдар:

- мемлекеттік және жеке меншік секторлардың мемлекеттік-жеке меншік әріптестік үлгісінде интеграциялануының теориялық алғышарттарының анықталуы;

- теориялық аспектіде жүргізілген зерттеулер нәтижесінде «мемлекеттік-жеке меншік әріптестікке» авторлық анықтамасы;

- Қазақстандағы экономикалық дамудың қазіргі жағдайында МЖӘ-ті дамыту қажеттілігінің негізделуі;

- Қазақстан Республикасында мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің қалыптасуы мен даму жағдайын кешенді талдау негізінде оны дамытудың стратегиялық басымдықтарының айқындалуы;

- МЖӘ негізінде пайдалануға берілетін ақылы автомобиль жолдарына сұранысты болжаудың жаңа әдістемесі.

Зерттеу жұмысының теориялық маңызы.

Зерттеудің теориялық мәні мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің дамуының әдіснамалық негіздерін толықтырудан көрініс табады және экономиканың мемлекеттік және жеке меншік секторларының интеграциялануының теориялық алғышарттары белгіленуінен, экономикалық ғылымдарда «МЖӘ» терминін қолданудың мүмкіндіктері мен шектеулері туралы авторлық көзқарас ұсынылуынан тұрады.

Ұсыныстардың тәжірибелік маңызы.

Диссертация тақырыбы Қазақстан Республикасында мемлекеттік-жеке меншік әріптестікті дамыту жөніндегі 2011–2015 жылдарға арналған бағдарламаны іске асырумен процестерімен тығыз байланысты. Жұмыста ұсынылған тәжірибелік ұсыныстар Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің нормативтік-құқықтық базасын жетілдіру, бағдарламалық және нормативтік құжаттарды әзірлеу, сондай-ақ инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру кезінде қолданбалы сипатқа ие болады. Автор қол жеткізген ғылыми нәтижелер елімізде мемлекеттік-жеке меншік әріптестікті дамыту, өңірлік бағдарламаларды әзірлеу, сондай-ақ, 5B050600 – Экономика мамандығы бойынша оқу курстары мен оқу құралдарын дайындау кезінде, оқу процесінде пайдаланылуы мүмкін.

Зерттеудің нәтижелері «Шығыс Қазақстан облысының өңірлік мемлекеттік-жеке меншік әріптестік орталығының» әдіснамалық қызметінде енгізілген және қолданыс тапқан.

АННОТАЦИЯ

Диссертация на соискание ученой степени доктора философии (PhD) по специальности 6D050600 –«Экономика»

СЕРИКОВ РОЛЛАН СЕРИКУЛЫ

«Государственно-частное партнерство в Республике Казахстан: теоретические вопросы, тенденции и перспективы развития»

Актуальность темы диссертационного исследования. В настоящее время особое значение имеет формирование благоприятного инвестиционного климата для решения намеченных проблем вхождения нашей страны в ряды 30 развитых стран, ускоренного индустриально-инновационного развития, диверсификации экономики, а также успешного претворения в жизнь стратегических приоритетов.

Нестабильность обстановки на мировом рынке и ограниченность бюджетных ресурсов требует разработки новых механизмов привлечения инвестиций в экономику страны. В связи с этим, развитие и усовершенствование взаимосвязи государства и бизнеса в ходе обеспечения совместимости государственного и частного секторов, развития эффективных партнерских отношений и осуществления крупных и инфраструктурных проектов, является одной из важнейших задач сегодняшнего дня.

Президент Республики Казахстан Нурсултана Назарбаев в своем Послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства», определяя суть направления экономической политики нового курса – «Всесторонняя поддержка предпринимательства – ведущей силы национальной экономики», отметил, что «для построения надежного диалога на принципах государственно-частного партнерства необходимо продолжить консолидацию бизнеса, что решает задачу широкого охвата и вовлеченности всех предпринимателей в реализацию этой новой стратегии». Применение формы государственно-частного партнерства при осуществлении на должном уровне различных государственных и отраслевых программ, долгосрочных стратегий, дает возможность достичь довольно хороших результатов. С этой точки зрения, можно сказать, что тема исследования посвящена одной из ключевых задач и имеет высокую научно-практическую ценность.

Посредством использования механизма государственно-частного партнерства государство передает бизнесу не только функцию оказания услуг населению, но и часть рисков и ответственности. Путем использования такого механизма достигается уменьшение нагрузки на бюджет, участие бизнеса в управлении государственными активами, привлечении источников новых инвестиций и внедрение выгодной формы взаимодействия государства и бизнеса.

Поэтому, потребность в совершенствовании взаимодействия государства и частного бизнеса в хозяйственных отношениях требует глубокого исследования теоретических и практических аспектов «государственно-частного партнерства».

Цель исследования - путем изучения теоретико-методологических основ государственно-частного партнерства, анализа тенденций формирования и развития и практической экспертизы выявить перспективные направления развития, подготовить научно обоснованные выводы и рекомендации.

Задачи исследования:

- выявить теоретические предпосылки интегрирования государственного и частного секторов экономики путем создания государственно-частного партнерства;

- выявление и дополнение теоретических и практических аспектов государственно-частного партнерства;

- изучение передового зарубежного опыта государственно-частного партнерства;

- обосновать необходимость внедрения форм государственно-частного партнерства во взаимоотношения государства и бизнеса;

- определить тенденции развития государственно-частного партнерства в Республике Казахстан;

- на основе мирового и отечественного опыта выявить стратегические приоритеты государственно-частного партнерства в Республике Казахстан ;

- разработать рекомендации по совершенствованию механизма государственно-частного партнерства в стране.

Объект исследования – государственно-частное партнерство в Республике Казахстан.

Предмет исследования – социально-экономические отношения, возникающие между государством, бизнесом и обществом на основе развития государственно-частного партнерства.

Методы исследования. В исследовательской работе использованы системный подход, экономический и статистический анализ, сравнение, диалектический метод.

Научная новизна исследовательской работы:

- определены предпосылки интегрирования государственного и частного секторов экономики, на которых обоснована необходимость их взаимодействия в форме государственно-частного партнерства;

- на основании исследования особенностей отечественной и зарубежной теории и практики предложено авторское определение понятия «государственно-частное партнерство (ГЧП)»;

- обоснована необходимость развития ГЧП в качестве составляющей экономической стратегии Казахстана ;

- выявлены тенденции и определены стратегические приоритеты развития государственно-частного партнерства в Республике Казахстан;

- разработана и предложена новая методика прогнозирования спроса на платные автомобильные дороги, внедряемые на основе государственно-частного партнерства.

Положения, выносимые на защиту:

- определение теоретических предпосылок интегрирования государственного и частного секторов экономики путем государственно-частного партнерства;

- авторское определение «государственно-частного партнерства» на основе исследований, проведенных в теоретическом аспекте;

- обоснование необходимости развития ГЧП в современных условиях развития экономики Казахстана ;

- определение стратегических приоритетов развития ГЧП на основе комплексного изучения состояния формирования и развития государственно-частного партнерства в Республике Казахстан

- новая методика прогнозирования спроса на платные автомобильные дороги, внедряемые на основе ГЧП.

Теоретическая значимость исследования.

Теоретическая значимость исследования проявляется в дополнении методологических основ развития государственно-частного партнерства и определении теоретических предпосылок интегрирования государственного и частного секторов экономики, состоит из предложения авторского взгляда на возможности и ограничения в использовании термина «ГЧП» в экономической науке.

Практическая значимость предложений.

Тема диссертации имеет тесную связь с процессом реализации программы развития государственно-частного партнерства в Республике Казахстан на 2011-2015 годы. Практические рекомендации, предложенные в работе, могут быть использованы при совершенствовании нормативно-правовой базы государственно-частного партнерства в Республике Казахстан, разработке нормативных и программных документов, а также при осуществлении инфраструктурных проектов. Научные результаты, полученные автором, могут быть использованы в развитии государственно-частного партнерства в стране, подготовке отраслевых программ, а также при разработке учебных курсов и учебных пособий, в процессе обучения по специальности 5В050600 – Экономика.

Результаты исследования внедрены и применяются в методологической деятельности «Регионального центра государственно-частного партнерства Восточно-Казахстанской области».

ABSTRACT

of the dissertation submitted for obtaining the degree of Doctor of Philosophy (PhD) majored in 6D050600 - «Economics»

SERIKOV ROLLAN SERIKULY

“Public-private partnership in the Republic of Kazakhstan: theoretical issues, trends and development prospects”

The relevance of the research theme. It is significant to create a favorable investment climate for solving identified problems of our country which is joining the ranks of the 30 developed countries, problems of the accelerated industrial and innovative development, economic diversification as well as the successful implementation of strategic priorities.

The variability of the situations on the world market and the limited budgetary resources require the development of new mechanisms for attracting investments into the country's economy. In this regard the development and improvement of the relationship of the state and business in ensuring compatibility of public and private sectors, the development of effective partnerships and the implementation of major infrastructure projects is one of the most important tasks of the day.

The President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev addressed the people of Kazakhstan with the following statement: “Strategy “Kazakhstan-2050” is a new political course of an established state” he also noted that “Comprehensive support of entrepreneurship is the leading force in the national economy”. It is necessary to continue consolidation of the business in order to build a robust dialogue on the principles of public-private partnerships, that solves the problem of coverage and involvement of all entrepreneurs in the implementation of this new strategy. The use of public-private partnership in implementing the appropriate level as well as the various state and sectoral programs, long-term strategies, enables to achieve fairly good results. From this perspective we can say that the research topic is devoted to one of the key challenges and has great scientific and practical value.

The State sends not only the function of providing public services to the business, but also a part of the risks and responsibilities through the use of public-private partnership. By use of such a mechanism decreases the burden on the budget, business involvement in the management of state assets, attracting new sources of investment and the introduction of competitive forms of interaction between the state and business could be achieved.

Therefore, the need to improve cooperation between the state and private business in economic relations requires in-depth study of the theoretical and practical aspects of the “public-private partnership”.

Goal of the research: to find out promising directions of development and prepare scientifically substantiated conclusions and recommendations by examining the theoretical and methodological bases of the public-private

partnership as well as analyzing the formation, development trends and practical examination.

The tasks of the research:

- Clarify the theoretical integration premises of the public and private sectors of the economy through the creation of the public- private partnership;
- Clarification and completion of theoretical and practical aspects of the public-private partnership;
- Study of advanced foreign experience of the public-private partnership;
- Justify the need for the introduction of the public-private partnership forms as well as relations between the state and business;
- Determine development trends of the public-private partnership in the Republic of Kazakhstan;
- Determine the strategic priorities of the public-private partnership in the Republic of Kazakhstan on the basis of international and domestic experience;
- Prepare recommendations on improving the mechanism of the public-private partnership in the country.

Object of the research is the public-private partnership in the Republic of Kazakhstan.

Subject of the research is socio-economic relations arising between the state, business and society through the development of the public-private partnership.

Methods of the research. A systems approach, economic and statistical analysis, a comparison and dialectical method are used in the research.

Scientific novelty of the research is stated out in the following aspects:

- the integration premises of the public and private sectors of the economy have been determined, in which the need of their interaction in the public-private partnership form was justified.
- the author's definition of the "public-private partnership (PPP)" concept has been continued on the basis of the research of the theoretical and methodological foundations of the public-private partnership.
- the development trends of the public-private partnership in the Republic of Kazakhstan have been studied and the author's conclusions have been approved.
- the necessity of PPP development as a part of Kazakhstan's economic strategy has been justified and strategic priorities have been defined;
- the method of forecasting the demand for toll roads, implemented on the basis of the public-private partnership, have been developed and proposed.

The main positions of the dissertation for presenting it for the defense:

- theoretical integration premises of the public and private sectors of the economy through the public-private partnership have been defined;
- the author's definition "public-private partnership" has been given on the basis of the researches conducted in the theoretical aspect;
- the practical recommendations for development have been prepared on the basis of a comprehensive study of formation and development of the public-private partnership in the Republic of Kazakhstan.
- the necessity of PPP development in the conditions of modern economic development has been justified and strategic priorities have been defined.

- the method of forecasting the demand for toll roads, implemented on the basis of the PPP, has been developed.

The theoretical value of the research.

The theoretical value of the research is shown in addition to methodological foundations of the public-private partnership development and theoretical integration premises of the public and private sectors of the economy. It consists of proposals of author's view of the possibilities and limitations in the use of the term "PPP" in economics.

The practical value of the research.

Practical recommendations, proposed in the paper, can be used in the implementation of the program of the public-private partnership in the Republic of Kazakhstan for 2011-2015, in improving the legal framework of the public-private partnership in the Republic of Kazakhstan, in development of regulatory and policy documents as well as in implementing infrastructure projects. Scientific results, obtained by the authors, can be used in the development of the public-private partnership in the country, preparation of sectoral programs as well as the development of training courses and manuals in the process of training on specialty 5B050600 - Economics.

Results of the research have been introduced and are applied in the work of methodical service "Regional Center of Public-Private Partnership of the East Kazakhstan region".